

KARAR VERME VE HEMŞİRELİK EĞİTİMİ

Dr. Hülya KAYA
İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik
Yüksekokulu Araştırma Görevlisi

Temel insan davranışlarını tarihsel süreç içerisinde ele aldığımızda ilk çağlarda kendi varlığını sürdürmeye odaklandığını sonraları, toplumsal yaşam ve değişimler nedeniyle farklı gereksinimlerin karşılanmasına yöneldiğini görmekteyiz. Bu durum insanı yeni sorunlarla karşı karşıya getirmiş, her yeni sorun bireyin düşünme gücünü zorlayarak çözümler üretmek amacıyla, çeşitli kararlar vermesine neden olmuştur.

Çağımızda insan hızla değişen, gelişen ve sınırları giderek büyüyen bir çevre içinde yaşamakta, bu durum insanı bireysel ve profesyonel yaşamında çeşitli kararlar vermeye ve verilen bazı kararlara uyum sağlamaya zorunlu kılmaktadır. Bilimsel yaklaşımla karar verme artık yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline almıştır.

İletişim ve bilgi çağı, bireysel ve profesyonel yaşamda eleştirel düşünme gücü kullanılarak, bilimsel bir yaklaşımla etkili ve doğru kararlar vermenin rolü ve önemini daha da arttırmaktadır. Makalede etkili, doğru karar verme süreci ve hemşirelik eğitimindeki önemi temel öğeleri ile vurgulanmaktadır.

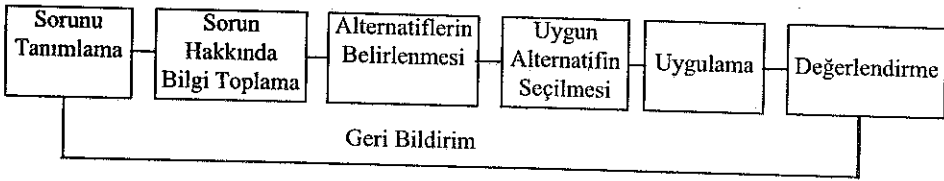
Türk Dil Kurumu kararı, *bir iş için düşünüp taşınarak uygun diye üstünde durulan çare, karar vermeyi ise bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak* biçiminde tanımlamaktadır (9). Literatürde karar verme (2,3,4,5,7,8);

- kişinin istediği sonuca ulaşmak için alternatifler arasında bilinçli olarak seçim yapması,
- karar vericinin çevresine, rolüne, geçmiş deneyimlerine dayanarak oluşan zihinsel süreç,
- belirli bir başlangıç noktası olan ve buradan itibaren değişik iş, faaliyet ve düşüncelerin birbirini izlediği ve sonunda tercihin yapılması ile sonuçlanan bir işler topluluğu süreci,

- zihinsel bir süreç,
- çeşitli amaçlar, bunlara ulaştıracak yollar, araçlar ve imkanlar arasında seçim ve tercih yapmakla ilgili zihinsel, bedensel ve duygusal süreçlerin toplamı,
- içinde bulunulan durum ve olanaklar dahilinde, kontrol dışı etkileri de düşünerek bilinçli ve objektif olarak toplanan bilgiler, bilimsel yöntemler, araştırmalar, subjektif faktörlerin de etkisi ile bir sorunu çözmek, bir amaca ulaşmak için seçenekler arasından en uygun olanı seçme sürecidir, şeklinde tanımlanmaktadır.

Özetle, karar verme bir amaca ulaşmak, bir sorunu çözmek için belirlenen alternatifler arasından en uygun olanı seçme, uygulama ve değerlendirme süreci olarak tanımlanabilir. Karar verme ile ilgilenen bazı bilim insanları bu sürecin uygun olan alternatiflere karar vermekle sonlandığını belirtmekle birlikte bu sürecin aşamaları genellikle;

- Sorunun tanımlanması
- Soruna ilişkin bilgi toplanması
- Alternatiflerin belirlenmesi
- Uygun alternatifin seçilmesi
- Seçilen alternatifin uygulanması
- Sonucun değerlendirilmesi olarak sıralanmaktadır. Bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi karar verme sürecinin aşamaları bilimsel yöntemin aşamaları ile örtüşmektedir (Şekil 1), (2,3,6,7).

Şekil 1. Karar verme sürecinin aşamaları

Etkili ve verimli karar verebilmek için bilimsel nitelik taşıyan bu sürecin aşamalarının bilinmesi gereklidir.

Sorunun Tanımlanması: Karar verme genellikle sorun çözme amacını taşır. Karar verme sürecinin gerçekleşmesinde sorunu iyi tanımlamak, bir başka deyişle sorunun ne olduğunu, önemini, kapsamını, etki ve sonuçlarını iyi belirlemek çok önemlidir. Sorunu tanımlayabilmek için öncelikle sorunun fark edilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Sorun Hakkında Bilgi Toplama: Bu aşamada sorunun nedeni, sorunun ortaya çıkmasında etkili faktörler ve çözüm yolları hakkında bilimsel kaynaklardan bilgi toplanır. Bu bilgilerden sorunla ilgili olanlar seçilir ve yorumlanır.

Alternatiflerin Belirlenmesi: Seçilen bilgiler değerlendirilip yorumlandıktan sonra çözüm için alternatifler belirlenir. Etkili ve verimli karar verilmesinde eleştirel düşünme gücü kullanılarak birden fazla alternatif oluşturulması bu sürecin en önemli kısmını oluşturmaktadır. Alternatiflerin oluşturulmasını karar veren kişinin; konu hakkında bilgi sahibi olma, risk alma, açık görüşlü olma, önyargısız olma, araştırmacı olma, mantıklı düşünme, konu hakkında zengin deneyimlere sahip olma gibi özellikleri etkiler. Sözü geçen bu özelliklere sahip olma çeşitli/değişik alternatiflerin oluşturulmasını sağlamaktadır.

En Uygun Alternatifi Seçme: Belirlenen alternatifler arasından çözüm için en uygun olanını seçmek her bir alternatifin, risk ve yararlarının ya da avantaj ve dezavantajlarının neler olduğu/olabileceğinin belirlenmesini gerektirir. Bu aşamada her alternatif diğerleri ile kıyaslanarak en az risk/dezavantaj içeren alternatif belirlenir. En uygun alternatifin seçilmesi karar veren kişinin konu hakkında yeterli bilgiye, deneyime sahip olması ve eleştirel düşünme gücü ile yakından ilişkilidir.

Uygulama: Bu aşamada, seçilen alternatifin nasıl uygulanacağına karar verilmesi ve uygulanması söz konusudur. Burada istenen/beklenen en az sapma ile amaca ulaşılmasıdır.

Değerlendirme: Seçilen alternatifin uygulanması esnasında ve sonrasında değerlendirme yapılarak, amaca ulaşılma düzeyi veya ulaşılmadıysa nedenleri belirlenir. Gerekirse süreç gözden geçirilerek tekrarlanır.

Bu kısa açıklamalardan da anlaşıldığı gibi karar vermek bir bakıma bilgiyi işlemektir. Birey bilgiyi toplar, analiz eder, değerlendirir ve bunun sonucunda bazı sorunları görerek sorunu tanımlar böylece karar verme sürecini başlatmış olur.

Ayrıca her karar, kişi ya da kişiler için yararlı olma özelliği taşımalıdır. Bu da ancak, verilen kararın bazı nitelikleri içermesi ile mümkündür. Bunlar (2,4);

- İyi bir karar, amaca ulaştırarak nitelikte olmalıdır.
- İyi bir karar, dezavantajlar minimumda tutularak en iyi sonucu verecek biçimde oluşturulmalıdır.

• İyi bir karar, zamanında alınan karardır. Ne fazla geciktirilmeli ne de fazla acele edilerek alınmalıdır.

• İyi bir karar, gerçekçi bir karardır.

• İyi bir karar, hemen ve zaman geçirmeden uygulamaya konulan ve sonuç alınan kararlardır şeklinde özetlenebilir.

Unutulmaması gereken bir diğer önemli nokta etkili ve doğru karar verilmesinde bu sürecin nasıl işlediğinin bilinmesi kadar, karar veren kişinin bireysel özelliklerinin de önemli rol oynadığıdır. Bu özellikler risk alma, araştırmacı, açık görüşlü olma, eleştirel düşünme, konu hakkında yeterli bilgi ve deneyime, bilimsel tutuma sahip olma şeklinde sıralanmaktadır (3,6).

Konu hemşirelik açısından ele alındığında günümüzde hemşirelerin oldukça karmaşık yasal, mesleki ve eğitim sorunlarıyla karşı karşıya olduğu ve bu durumun, hemşirelerin etkili ve doğru kararlar almalarını zorunlu kıldığı bir gerçektir. Hemşirelik kuruluşları, eleştirel düşünme yoluyla karar verme becerisini hemşirelik uygulamalarının temel ögesi olarak kabul etmekte ve karar vermeyi öğrenilebilen, geliştirilebilen bir davranış olarak nitelendirmektedir. Profesyonel hemşirelerin bu niteliğe ulaşmasını sağlamak onların, büyük ölçüde karar verme becerisini geliştirmeyi merkeze alan eğitim programlarının uygulanmasıyla mümkündür.

Profesyonelleşmenin tamamlanması ile karar verme arasındaki bağlantı dikkate alındığında (2,5,6,7);

• İlgili kuramsal bilginin davranış olarak uygulamaya aktarılması ile değer kazandığı unutulmamalıdır.

• İlgili uygulamalar etik değerler, öğrencinin bilgi, beceri, yetenekleri ve bireysel özellikleri doğrultusunda düzenlenmelidir.

• Uygulama alanlarında öğrencilerin sıklıkla sağlık profesyonellerinin davranışlarını örnek alma eğiliminde olduğu, bu nedenle uygulamalarda profesyonel nitelikte davranış modellerinin sunulmasının önemli rol oynadığı unutulmamalıdır.

• Öğrencinin etkin ve doğru karar verebilmesi için gerçekten karar verebileceğinin/verdiğinin farkına varması bir başka deyişle öz etkililiğini kavraması sağlanmalıdır.

• Uygulama ortamlarında öğrencilerin stresli olduğu ve bununda karar vermeyi olumsuz etkilediği bilinen bir gerçektir. Öğrencinin stresini azaltan bağımsız kararlar almasını destekleyen uygulama ortamları düzenlenmelidir.

• Karar vermede, toplumsal yapının, aile dinamiklerinin bireysel özelliklerin ve hemşireliğe yönelik stereotiplerin etkili olduğu unutulmamalıdır.

• Karar vermede yasal destek sağlanmalıdır.

Kısaca, etkili, doğru karar verme ancak, sistematik düşünme ve bilimsel bir yaklaşımla mümkündür. Yeterli düzeyde karar vericiler olarak gelecekteki hemşireleri hazırlamada tüm hemşire eğitimciler büyük sorumluluklar düşmektedir.

ÖZET

Karar verme bilimsel sorun çözme sürecidir. Bu süreç sorunu tanımlama, alternatifler keşfetme, en uygun alternatifi seçme, uygulama ve değerlendirmeyi içerir. Etkili karar verme soruna bilimsel yaklaşımı gerektirir. Günümüzde hemşireler kompleks yasal, profesyonel ve eğitim sorunlarıyla karşı karşıyadırlar. Bu durum onların etkili karar vermelerini zorunlu kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karar verme

SUMMARY

Decision Making and Nursing Education:

Decision making is a scientific problem-solving process. This process involves identifying the problem, exploring the alternatives, choosing the most desirable alternative, implementing and evaluating. Effective decision-making requires a scientific approach to problems. Nursing today is confronted with the complex legal, professional and educational problems, which require them to do effective decision-making.

Key Words: Decision making

KAYNAKLAR

1. Cüceloğlu, D.: İyi Düşün Doğru Karar Ver. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 11. Baskı, (1995).
2. Enç, N.: Koroner Yoğun Bakım Ünitesinde Çalışan Hemşirelerin Kritik Durumlarda Hemen Karar Verme İşlevinin Analizi, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, (1992).
3. Erdoğan, İ.: İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış. Avcıol Basım-Yayın, İstanbul, 1. Baskı, (1996).

4. Eren, E.: Yönetim ve Organizasyon. Beta Basım, İstanbul, 4. Baskı, (1998).
5. Jenkins, H.M.: Improving clinical decision making in nursing, *Journal of Nursing Education*, 24:6-242, (1985).
6. Kaya, H.: Üniversite Öğrencilerinde Eleştirel Akıl Yürütme Gücü, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, (1997).
7. Magelkerk, J.M., Henry, B.M.: Strategic decision making, *Journal of Nursing Administration*, 20:7/8-18, (1990).
8. ....: Decision making, *Nursing Management*, 6:3, (1999).
9. ....: Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, (1988).